

Warszawa, 26-08-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

IV.5150.1.2024.MK

Pan Prof. dr hab. Marek Safjan
Przewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej
Prawa Cywilnego
przy Ministrze Sprawiedliwości
kom.kod.pc@ms.gov.pl

Szanowny Panie Przewodniczący,

Do Rzecznika Praw Obywatelskich pismem z 28 grudnia 2023 r. zwróciło się Stowarzyszenie Wsparcia i Pomocy Prawnej dla Osób Słabszych Chorych i Niepełnosprawnych „HELP” z wnioskiem o zmianę przepisów prawa i nadanie osobom z niepełnosprawnością w stopniu znacznym uprawnienia do otrzymania pomocy adwokata lub radcy prawnego z urzędu, na wniosek swój lub innego organu, we wszelkiego rodzaju sprawach, bez prawa odmowy ze strony sądu lub urzędu.

Zdaniem Rzecznika, wniosek ten – aczkolwiek daleko idący – wart jest rozważenia co do istoty. Chciałbym zaznaczyć, że Rzecznik Praw Obywatelskich nie popiera idei odebrania sądom powszechnym możliwości oceny zasadności przyznania pełnomocnika procesowego z urzędu. Jednak wydaje się, że można uznać za zasadne rozważenie podjęcia działań legislacyjnych w takim kierunku, który umożliwi sądom powszechnym ustanawianie adwokata lub radcy prawnego z urzędu w sprawach cywilnych dla każdej osoby fizycznej, dla której pomoc taką sądy uznają za potrzebną, nawet bez wniosku. Obecnie możliwość taką dla sądów cywilnych przepisy przewidują w toku postępowań o ubezwłasnowolnienie (art. 5601 Kodeksu postępowania

cywilnego) oraz w toku postępowań w trybie ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 917; art. 48).

Zdaniem Rzecznika, rozszerzenie uprawnień sądu we wskazanym zakresie, umożliwi sądom powszechnym reagowanie na takie okoliczności osobiste strony czy uczestnika postępowania cywilnego, zaobserwowane podczas rozpraw czy posiedzeń sądowych, które będą wskazywać na potrzebę udzielenia osobom profesjonalnej pomocy prawnej. Obecnie sądy takiej możliwości nie mają, zaś udzielanie pouczeń co do czynności procesowych, przewidziane w art. 5 KPC, może okazać się niewystarczające i obciążające dla sądu. Jak wskazują przedstawiciele Stowarzyszenia „HELP” w załączonym piśmie, ich zdaniem „praktyka jest taka, że sąd takich pouczeń nie udziela”, to zaś prowadzi do nierealizowania lub nieprawidłowego realizowania konstytucyjnego i konwencyjnego prawa do sądu osób wymagających wsparcia, a w konsekwencji może w skrajnych wypadkach prowadzić nawet do nieważności postępowania.

Ocena występowania potrzeby ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu bez wniosku powinna należeć do niezawisłych sądów – podobnie, jak obecnie w przypadku orzekania o potrzebie udziału adwokata lub radcy prawnego w sprawie na podstawie art. 117 § 5 KPC, czyli na wniosek strony lub uczestnika postępowania.

Niepełnosprawność, w tym zwłaszcza niepełnosprawność intelektualna czy psychiczna, mogłaby oczywiście być jednym z głównych czynników, uzasadniających potrzebę ustanowienia dla strony czy uczestnika postępowania fachowego pełnomocnika procesowego. Jednak zdaniem Rzecznika, nie należy ograniczać uprawnień sądów do ustanowienia takiej pomocy bez wniosku jedynie do niepełnosprawności, zwłaszcza określonej konkretnym stopniem czy konkretnym orzeczeniem lekarskim czy urzędowym. Pozostawiałoby to bowiem poza nawiasem pomocy sądów te osoby, które takim oficjalnym orzeczeniem nie dysponują lub są w trakcie jego uzyskiwania. Sądy powinny mieć możliwość ustanowienia takiej formy wsparcia wobec każdej osoby, która zdaniem sądów takiego wsparcia potrzebuje, niezależnie od formalnego uznania niepełnosprawności czy innych okoliczności osobistych osoby.

W tych okolicznościach, w związku z troską Rzecznika o zapewnienie skutecznej ochrony wolności i praw człowieka i obywatela i usprawnienie trybu załatwiania ich spraw (art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich – Dz.U. z 2023r., poz. 1058), a konkretnie zwiększenie skuteczności prawa do

sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), zwracam się do Pana Przewodniczącego z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości i zasadności podjęcia opisanego powyżej zagadnienia w pracach legislacyjnych Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Załączniki:

kopia pisma Stowarzyszenia „HELP” z 28 grudnia 2023 r.